

Ställningstagande angående kulturhistorisk klassificering. Odde 1 i stadsdelen Kista (IBM)

Fastighet: ODDE 1, Kista
Adress: Kista Alléväg 60
Byggår och arkitekt: Bengt Lindroos och Carl Nyren 1978

Klassificering: Blått, det vill säga det kulturhistoriska värdet motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i Kulturmiljölagen.

Kulturförvaltningen Stadsmuseet
Kulturmiljöenheten

Ryssgården, Slussen
P O Box 15025
104 65 Stockholm
Telefon 08-508 31 573
Växel 08-508 31 600
mari.ferring@stockholm.se
stockholm.se

Odde 1, IBM Kista från nordväst. Sparad naturmark direkt vid husfasaden. Foto Mari Ferring, Stadsmuseet 2014.

Motivering: Odde 1, IBM-huset i Kista visar på hur arkitekturen under slutet av 1970-talet vände sig mot traditionen, naturen och föreställningarna om det typiskt svenska i linje med *genius loci* (platsens själ). Inspirationen fanns i naturen, med träslag som beskrevs som typiskt svenska och ”blonda”, till exempel naturfärgad (ej täckmålad) furu och ett rosa tegel från Klippans tegelbruk i Skåne. Som en reaktion mot den internationella modernismens arkitektur i stål och glas skulle den här alternativa arkitekturen utstråla mänsklighet och vara inbjudande vänlig i demokratisk anda.

Samtidigt är huset inte enbart inbjudande vänligt utan också modernt med kantiga burspråk, omålad betong och volymens skarpa och horisontella avslutning mot himlen. Den robusta exteriören har kvar den utvändiga solavskärmningen i original, vilket bidrar till den mycket välbevarade arkitekturen. Tillbyggnad med vissa volymer och ändring av planlösning från cellkontor till landskapskontor samt andra små förändringar påverkar endast marginellt hela anläggningens synnerligen stora kulturhistoriska värde.

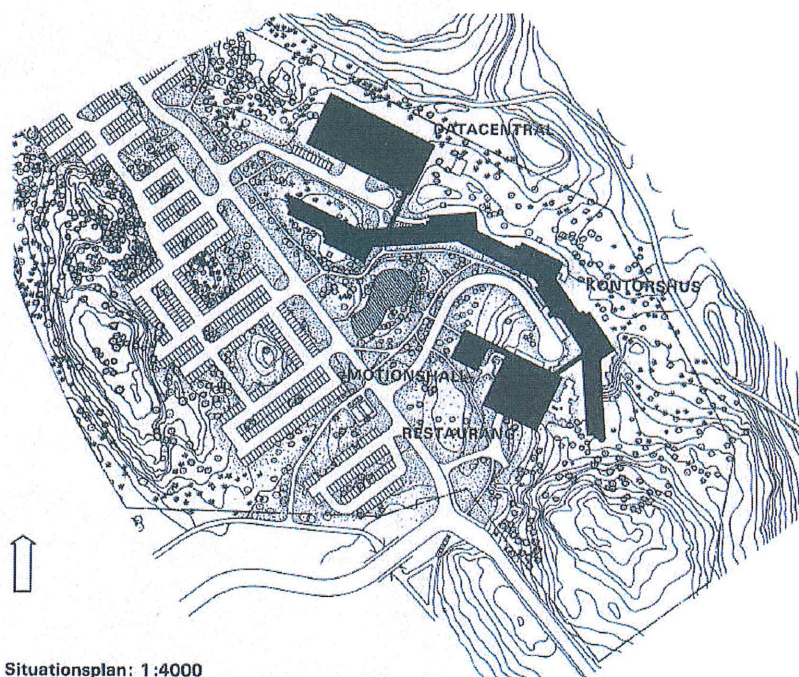
IBM var under 1970-talet ett företag med hög profil och byggherrens ambitioner avspeglas i valet av arkitekt och kostbar kvalitet. IBM:s kontor är ett betydelsefullt inslag i en ny stadsdel som så småningom skulle utvecklas till ett världskänt IT-kluster. Det är en anläggning som blev en förebild för kontorshus i allmänhet och ett studieobjekt för många årskullar arkitekter och landskapsarkitekter. Här erbjöds ”IBM:are” arbetsplatser med tillgång till matsal, motion och mycket annat. Anläggningen blir i och med detta ett exempel på större arbetsplatser där arbetsgivaren erbjöd social service både före, under och efter arbetsdagen. Som föregångare i Stockholm kan nämnas Garnisonen, Trygg-Hansa-huset och LM Ericsson vid E4:an.

Arkitekter Lindroos och Nyrén är ett spänningsfyllt val, vilket gör resultatet ovanligt. Situationen visar på hur typen av byggherre, ett internationellt dataföretag i branschens gryning under 1970-talet, både hade viljan att bygga ett för Sverige ovanligt ”corporate image”, och de finansiella möjligheterna att uppföra en sådan anläggning.

Mycket värdefullt för anläggningen är den arkitektoniska helheten in i minsta detalj, från undertakslisterna av furu, invändigt tegel och kalkstensgolv till den genomtänkta färgsättningen. Stora delar av

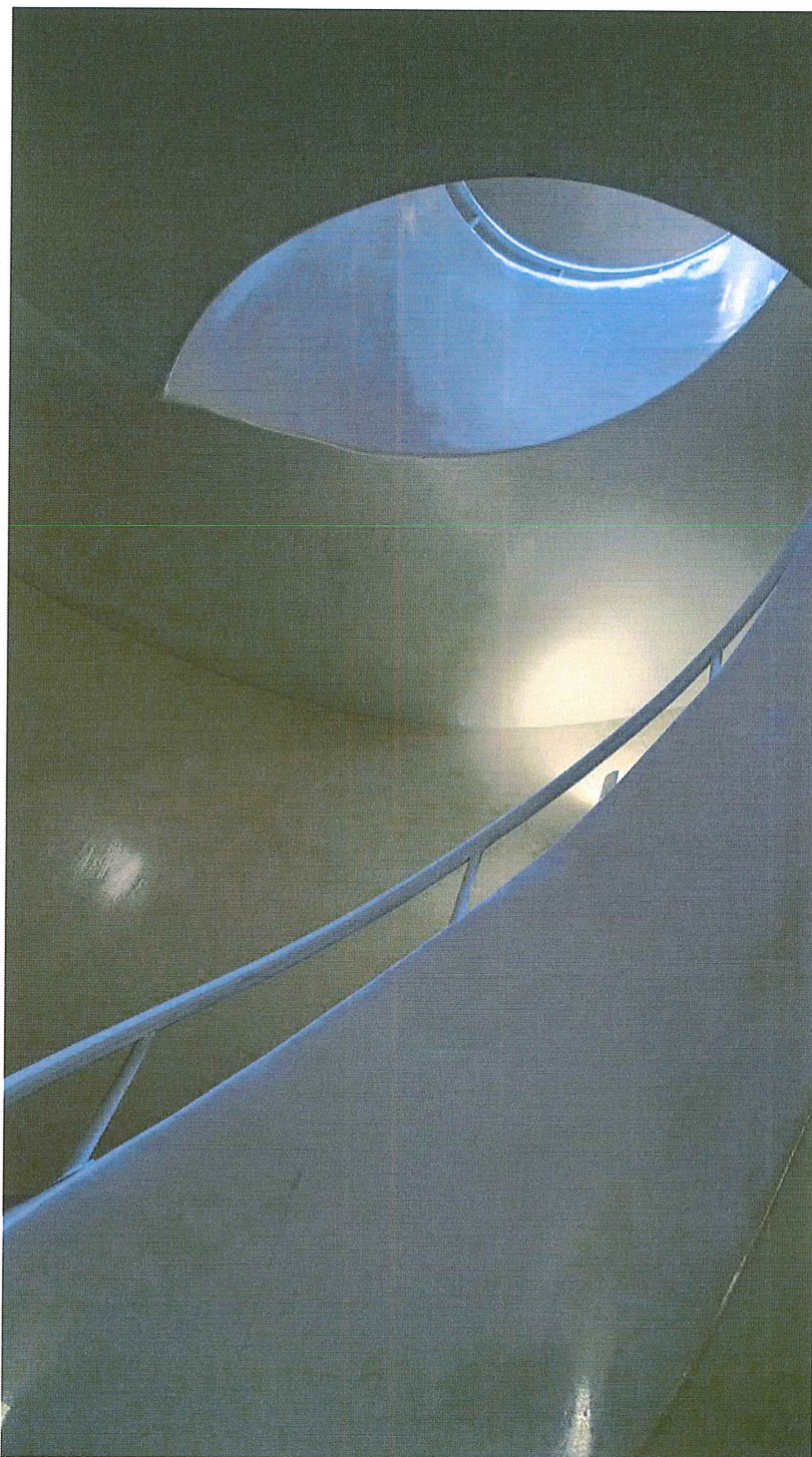
den fasta och lösa inredningen är bevarad, såsom till exempel snickerier i dörrar och fönster, möbler av till exempel Bruno Mathson och Carl Malmsten samt personalmatsalens inredning med specialritade armaturer av Bengt Lindroos.

Gestaltningen handlar om rymd som upphäver gränser. Trots storskaligheten i anläggningen har arkitekterna lyckats åstadkomma en extraordinär kontakt med naturen och ett samspel mellan ute och inne. Samarbetet mellan landskapsarkitekt Per Söderblom, inredningsarkitekt Karin Ahlgren och husarkitekterna har resulterat i en enastående helhet i kultur och natur, som ett uttryck för en stark tendens i samtiden.

Situationsplan: 1:4000

Situationsplan från Nyréns/Lindroos presentation av IBM-projektet i Arkitektur 1979/4 s 13. Hela fastigheten Odde 1 med bebyggelse och omgivande natur har klassificeringen blå.

*Trapphus med stuckyta. Foto Per Olgarsson, Stadsmuseet,
2014-06-10*

Kulturförvaltningen Stadsmuseet
Kulturmiljöenheten

Ryssgården, Slussen
P O Box 15025
104 65 Stockholm
Telefon 08-508 31 573
Växel 08-508 31 600
mari.ferring@stockholm.se
stockholm.se

Korridor på bottenplanet. En helhetsverkan av natur/planteringar, furu, vitt, ljust rött tegel och öländsk kalksten. Foto Per Olgarsson, Stadsmuseet 2014-06-10.

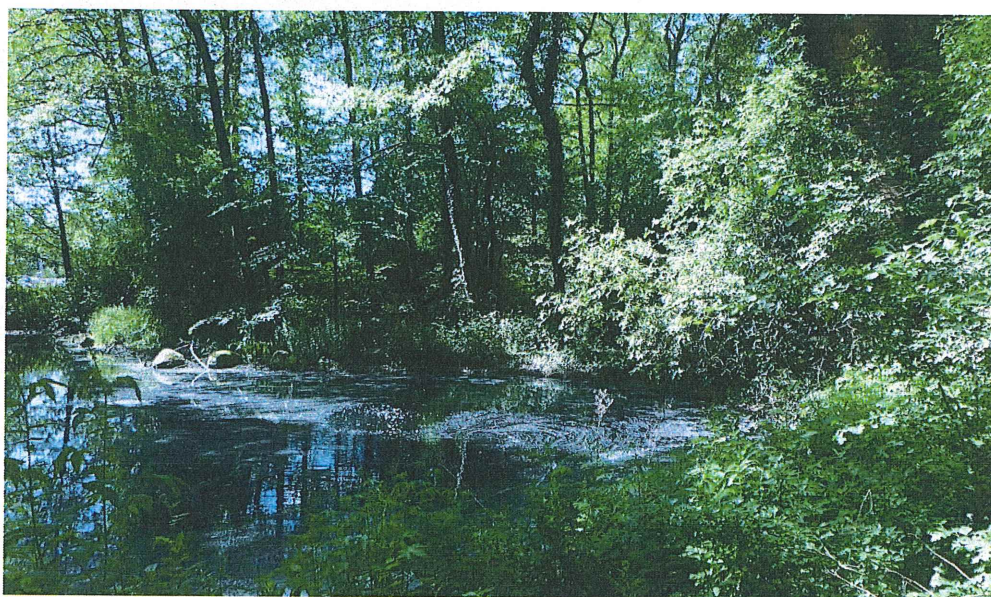
Personalrestaurangen. Notera ursprungliga, specialritade armaturer. Foto Per Olgarsson, Stadsmuseet 2014-06-10.

Kulturförvaltningen Stadsmuseet
Kulturmiljöenheten

Ryssgården, Slussen
P O Box 15025
104 65 Stockholm
Telefon 08-508 31 573
Växel 08-508 31 600
mari.ferring@stockholm.se
stockholm.se

Historik: IBM (International Business Machines Corporation) är ett amerikanskt bolag som verkat i Sverige sedan 1920-talet. IBM har framgångsrikt drivit på utvecklingen av bland annat skrivmaskiner och datorer och lanserade den första PC:n 1981. Eero Saarinen valdes som arkitekt till ett av företagets fabriksbyggen under 1950-talet, vilket blev inledningen till ett ambitiöst arkitekturprogram.

IBM:s nya huvudkontor i Kista uppfördes 1978 efter ritningar av arkitekter Bengt Lindroos och Carl Nyrén. För interiörer svarade inredningsarkitekter Karin Ahlgren och Gunnar Croon. Konstnärlig utsmyckning utfördes av Lena Andersson, Ulla Lidholm, Ulla Percy Schumacher, Rune Jansson och Olle Nyman. Arkitekternas skissperiod blev lång, då projektet påbörjades under första hälften av 1970-talet med Bengt Lindroos som arkitekt, och fortsatte efter en konjunktursvacka genom Nyréns och Lindroos' arkitektkontor i samarbete. Skisser med både högre och lägre hus förkastades med hänsyn till topografi och vegetation. Istället valdes en form, enligt Carl Nyrén inspirerad av bröderna Ahlsén; en avlång, böjd byggnadskropp i 5-6 våningar. Till detta fogades volymer för personalrestaurang och motion samt en datasal. Anläggningen skulle bjuda på det yttersta vad gällde kombinationen av funktion, rekreation och god arbetsmiljö.

Det befintliga alkärret muddrades försiktigt och är idag fortfarande ett huvudmotiv i anläggningens helhet. Foto Mari Ferring, Stadsmuseet, 2014-06-10.

Landskapsarkitekturen beskrivs som ett experiment i full skala i hur långt det är möjligt att gå i anpassningen till naturen. Parkering placerades in mellan bergsknallar och befintliga gräsplättar. Under bygget rullades markskikt undan som jättelika heltäckningsmattor för att, när huset väl stod på plats, rullas tillbaka igen. För att inte förstöra träd och annan vegetation forslades byggmaterialen på kärror genom skogen. Enligt IBM fanns det till och med ett pris på varje förstört träd. Det befintliga och försiktigt uppmuddrade alkärret om 800 kvm beskrivs som kronan på verket.

Beskrivning: Bebyggelsen består av en ursprunglig anläggning från slutet av 1970-talet, med mindre tillägg från 1980-talet och framåt, allt i tät relation till bergets sluttning, höga tallar och dammen med sitt albestånd. Huvudbyggnaden är fem till sex våningar ovan mark med platt tak. Volymen är böjd i 30-gradiga vinklar. Från början inrymdes här arbetsplatser för omkring 750 personer. Övriga byggnadsdelar består av en restaurangdel, en motionshall och en datasal. Datasalen är kopplad till huvudlängan genom en förbindelsegång i koppar. Medvetet utformade ventilationstorn i tegel och koppar finns utplacerade i skogen. Materialen exteriört är genomgående ljust rött tegel, kopparklädda träfönster, omålad betong och koppar, i interiören naturfärgad furu (fönster, dörrar, socklar, foder, undertakslister, lysarmatureernas raster). Textilier och väggar tar upp teglets ljust röda (rosa) kulör. Ursprunglig, utvändigt solavskärmning i form av persienner är avgörande för arkitekturen.

Kulturförvaltningen Stadsmuseet
Kulturmiljöenheten

Ryssgården, Slussen
P O Box 15025
104 65 Stockholm
Telefon 08-508 31 573
Växel 08-508 31 600
mari.ferring@stockholm.se
stockholm.se

*Ursprungliga utvändiga persienner. Foto Mari Ferring,
Stadsmuseet 2014-06-10.*

Kulturförvaltningen Stadsmuseet
Kulturmiljöenheten

Ryssgården, Slussen
P O Box 15025
104 65 Stockholm
Telefon 08-508 31 573
Växel 08-508 31 600
mari.ferring@stockholm.se
stockholm.se

*Hus i naturmark med ventilationstorn i tegel och koppar samt
exempel på anläggningens kantiga burspråk. Foto Mari Ferring,
Stadsmuseet, 2014-06-10.*

Källor:

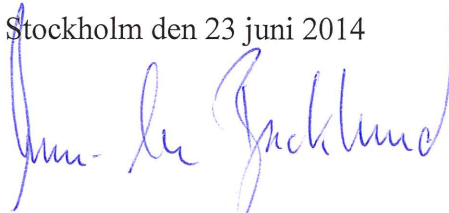
Tyréns AB genom Martin Lagergren, *Odde 1 – Stockholm. Antikvarisk förundersökning*. 2012.

Sundberg, Dag, "Forskning i praktiken", *Utblick landskap.*, 1995:4, s. 10-27.

Nyrén och Lindroos, "IBM. Kontor för IBM Svenska AB". *Arkitektur* 1979/4, s 12-17.

Besiktning på plats 2014-06-10. Värderingsgrupp: Ann-Charlotte Backlund, stadsantikvarie, Anna-Karin Ericson, chef för kulturmiljöenheten, Mari Ferring, antikvarie, Klara Johansson, antikvarie, Per Olgarsson, antikvarie, Kersti Lilja, antikvarie och Elisabet Wannberg, antikvarie.

Stockholm den 23 juni 2014

Ann-Charlotte Backlund
Stadsantikvarie

*Kopia för kännedom till: Länsstyrelsen i Stockholms län
(Kulturmiljöenheten), Stockholms Stadsbyggnadskontor
(Registraturen) planavdelningen och bygglovavdelningen.*

